

Jerzy Sojka

Kościół, Biblia i zaangażowanie publiczne Światowa Federacja Luterńska wobec jubileuszu 500 lat Reformacji. Wprowadzenie do wyboru dokumentów

Przypadający na rok 2017 jubileusz 500 lat Reformacji jest ważnym wydarzeniem w życiu największej międzynarodowej organizacji zrzeszającej Kościoły luterskie, jaką jest Światowa Federacja Luterńska – Wspólnota Kościołów (dalej: ŚFL). Wśród inicjatyw przygotowawczych do jubileuszu na wstępie należy wymienić istotne wydarzenie ekumeniczne, czyli przygotowaną w dokumencie „Od konfliktu do komunii” teologiczną podstawę dla wspólnych ekumenicznych obchodów upamiętnienia Reformacji wraz z Kościołem katolickim. Dokument ten jest wspólnym luteransko-katolickim opowiedzeniem historii Reformacji, a także podsumowaniem 50 lat dialogu ekumenicznego w tak kluczowych kwestiach, jak: usprawiedliwienie, Eucharystia (Wieczerza Pańska), urząd kościelny oraz Pismo i tradycja. Ukazuje on konsensus co do tego, że Reformacja z jednej strony przyniosła pozytywne owoce, za które dziś należy wspólnie dziękować, z drugiej zaś, że jest także związana z podziałem chrześcijaństwa, za który należy pokutować. Warto przy tym zauważyć, że autorzy dokumentu uciekają od prostej diagnozy winy po którejś ze stron reformacyjnego sporu, przedstawiając skomplikowany splot wielu uczestników wydarzeń, ich wzajemnie krzyżujących się interesów, a także uwarunkowań społecznych, politycznych, teologicznych, które koniec końców wbrew intencjom Reformatorów doprowadziły do podziału w Kościele zachodnim¹. Dokument „Od konfliktu do komunii” umożliwił istotne wydarzenie ekumeniczne, jakim była wspólna modlitwa w Lund przedstawicieli ŚFL oraz Kościoła katolickiego z papieżem Franciszkiem na czele².

Innym ważnym polem działalności ŚFL w kontekście jubileuszowym były przygotowania do kolejnego, już dwunastego, Zgromadzenia Ogólnego ŚFL, które rozpoczęło się 10 maja 2017 r. w Windhoek w Namibii. Główne hasło zgromadzenia to: „Uwolnieni dzięki Bożej łasce” [*Liberated by God grace*]. Hasło to zostało rozwinięte wraz z uwzględnieniem trzech podtematów: „Zbawienie – nie na sprzedaż” [*Salvation – not for sale*], „Ludzie – nie na sprzedaż” [*Human beings – not for sale*], oraz „Stworzenie – nie na sprzedaż” [*Creation – not for sale*] w cyklu opracowań przygotowanych przez teologów reprezentujących różne Kościoły członkowskie ŚFL, a także partnerów ekumenicznych³.

¹ Zob.: *Od konfliktu do komunii. Luteransko-katolickie wspólne upamiętnienie Reformacji w 2017 roku. Raport Luteransko-rzymskokatolickiej Komisji Dialogu ds. Jedności*, w: *Od konfliktu do komunii, Luteransko-katolickie wspólne upamiętnienie Reformacji w 2017 roku. Raport Luteransko-rzymskokatolickiej Komisji Dialogu ds. Jedności. Wspólna modlitwa*, Dziegielów 2017, s. 7-122. Dostępne także w wersji elektronicznej: http://luter2017.pl/wp-content/uploads/2017/02/od_konfliktu_do_komunii_2017.pdf (dostęp: 21.02.2017).

² Liturgia modlitwy w Lund zob.: *Wspólna modlitwa, w: Od konfliktu do komunii, Luteransko-katolickie wspólne upamiętnienie Reformacji w 2017 roku. Raport Luteransko-rzymskokatolickiej Komisji Dialogu ds. Jedności. Wspólna modlitwa*, Dziegielów 2017, s. 123-147. Dostępne także w wersji elektronicznej: http://luter2017.pl/wp-content/uploads/2017/02/od_konfliktu_do_komunii_2017.pdf (dostęp: 21.02.2017).

³ Zob.: *Liberated by God's grace*, Geneva [2015]; *Human beings – not for sale*, Geneva [2015]; *Salvation – not for sale*, Geneva [2015]; *Creation – not for sale*, Geneva [2015]. Wersje elektroniczne (także w języku

Innym, równie istotnym aspektem przygotowań do jubileuszu roku 2017 były programy studyjne ŚFL. Praca studyjna towarzyszy ŚFL od zawsze. Już w momencie jej założenia w czasie I Zgromadzenia w Lund w 1947 r., znalazła się ona wśród celów stawianych ŚFL w jej statucie: „Celem Światowej Federacji Luterńskiej [jest]: [...] promowanie wspólnoty [*fellowship*] i kooperacji w studiach między luteranami”⁴. Także najnowsza jego wersja, przyjęta w czasie XI Zgromadzenia Ogólnego w Stuttgarcie w 2010 roku podkreśla: „Światowa Federacja Luterńska: [...] poprzez wspólne studia wspiera wspólnotę i samorozumienie Kościołów członkowskich i pomaga im w pełnieniu wspólnych zadań”⁵. Jubileusz roku 2017 stał się impulsem, by ŚFL podjęła prace studyjne nad trzema zasadniczymi zagadnieniami: samorozumieniem Federacji w kategoriach wspólnoty Kościołów, hermeneutyką biblijną oraz zaangażowaniem Kościoła w przestrzeni publicznej. Te trzy tematy stały się przedmiotem programów studyjnych prowadzonych w latach poprzedzających rok 2017. Powstałe w nich dokumenty studyjne zatytułowane odpowiednio: „Samorozumienie luterńskiej Wspólnoty Kościołów”, „«Na początku było Słowo» (J 1,1). Biblia w życiu luterńskiej wspólnoty” i „Kościół w przestrzeni publicznej” stanowią punkt wyjścia do krytycznej autorefleksji członków Federacji nad ich tożsamością i aktualnym zaangażowaniem zarówno w kontekście obchodów roku 2017, jak i po nim, wpisując się trwale w dorobek refleksji ŚFL w trzech wymienionych tematach.

1. Samorozumienie luterńskiej Wspólnoty Kościołów

Pytanie o samorozumienie wspólnoty Światowej Federacji Luterńskiej jest jednym z tych pytań, które towarzyszy jej od samego początku⁶. Wyzwaniem w tym kontekście były już sformułowania pierwszej wersji statutu, przyjętej na założycielskim Zgromadzeniu Ogólnym w Lund, który z jednej strony widział ŚFL jako „dobrowolne stowarzyszenie Kościołów luterńskich [*free association of Lutheran Churches*]”, a jednocześnie definiował wspólne podstawy doktrynalne odwołujące się do Biblii i ksiąg wyznaniowych luteranizmu, ze szczególnym uwzględnieniem „Wyznania augsburskiego” i „Małego katechizmu”⁷. Z czasem dostrzeżono w tych sformułowaniach sprzeczność, polegającą na tym, że Kościoły, które spełniają względem siebie warunki jedności

niemieckim i hiszpańskim) dostępne są na: <https://www.lutheranworld.org/content/resource-reformation-booklet-liberated-gods-grace> (dostęp: 21.02.2017).

⁴ *Amended Constitution*, art. III, w: *Proceedings of the Lutheran World Federation Assembly Lund, Sweden June 30 - July 6, 1947*, Philadelphia 1948, s. 100.

⁵ *Constitution of the Lutheran World Federation (as adopted by the LWF Eighth Assembly, Curitiba, Brazil, 1990, including amendments adopted by the LWF Ninth Assembly, Hong Kong, 1997 and by the LWF Eleventh Assembly, Stuttgart, 2010)*, art. III, https://www.lutheranworld.org/sites/default/files/Constitution%20EN%20final_0.pdf (dostęp: 4.01.2017; tłum. polskie: *Statut Światowej Federacji Luterńskiej (przyjęty przez VIII Zgromadzenie Ogólne, 1990, Kurytyba, Brazylia, wraz ze zmianami przyjętymi przez IX Zgromadzenie Ogólne 1997, Hong-Kong i XI Zgromadzenie Ogólne 2010, Stuttgart, Niemcy)*, w: J. Sojka, *Wieczera Pańska jako nota ecclesiae w publikacjach Światowej Federacji Luterńskiej*, praca doktorska w ChAT, Warszawa 2012, s. 427n).

⁶ Całość tej debaty omówiono w: J. Sojka, *Wieczera Pańska...*, dz. cyt., s. 108-211.

⁷ *Amended Constitution*, art. II.III, w: *Proceedings of the Lutheran World Federation Assembly Lund, Sweden June 30 - July 6, 1947*, Philadelphia 1948, s. 100.

Kościół zawarte w podstawowym luterzańskim wyznaniu wiary, jakim jest „Wyznanie augsburskie” (art. VII)⁸, jednocześnie postrzegają siebie jako członkowie stowarzyszenia, a nie mającej charakter eklezjalny wspólnoty Kościołów. Debata na ten temat toczyła się w ŚFL z różną intensywnością aż po rok 1984 i Zgromadzenie Ogólne w Budapeszcie, na którym zmieniono statut, dodając do niego, że Kościoły członkowskie ŚFL pozostają ze sobą we wspólnocie ołtarza i ambony⁹. Istotnymi czynnikami na tej drodze odkrywania kościelnej wspólnoty w ramach ŚFL było jej zaangażowanie ekumeniczne, które zyskało pogłębione teologiczne uzasadnienie w tezach przygotowanych przez trzecie Zgromadzenie Ogólne ŚFL w Minneapolis w 1957 r.¹⁰, a także wyzwanie, jakie stanowił dla ŚFL fakt, że część jej Kościołów członkowskich z Republiki Południowej Afryki stosowała apartheid w swojej praktyce Wieczery Pańskiej, nie dopuszczając do sakramentu osób czarnoskórych z innych Kościołów luterzańskich¹¹. Kolejnym krokiem było zdefiniowanie w 1990 roku w posłaniu Zgromadzenia Ogólnego w Kurytybie ŚFL jako *communio* Kościołów¹². Ten termin stał się kluczowy dla eklezjalnej świadomości ŚFL, co znalazło swój wyraz podczas dziesiątego Zgromadzenia Ogólnego ŚFL w Winnipeg w 2003 r., kiedy to nazwę ŚFL poszerzono o sformułowanie „Wspólnota Kościołów”¹³.

Ta świadomość powiązania więzami wspólnoty kościelnej jest przedmiotem ciągłej refleksji w ŚFL¹⁴. Wagę pytań o to, co to znaczy być wspólnotą kościelną, jakie to pociąga za sobą zobowiązania i jak wpływa na procesy decyzyjne poszczególnych Kościołów członkowskich, uwypukliły kontrowersje, jakie pojawiły się w ŚFL w związku z różnymi interpretacjami kwestii związanych z pojmowaniem seksualności człowieka. Te napięcia, podobnie jak miało to już miejsce w historii ŚFL w przypadku sporów tocznych wokół apartheidu w Kościołach, stały się impulsem nie do formułowania jednolitego stanowiska odnośnie do wizji seksualności człowieka, ale do ponownego przemyślenia

⁸ *Wyznanie augsburskie*, art. VII, w: *Die Bekenntnisschriften der Evangelisch-Lutherischen Kirche. Vollständige Neuedition*, red. I. Dingel i in., Göttingen 2014, s. 102n (tłum. polskie: *Księgi Wyznaniowe Kościoła Luterńskiego*, Bielsko-Biała 2011, s. 144; *Wyznanie augsburskie (Konfesja augsburska) z 1530 roku. 95 tez ks. Marcina Lutra z 1517 roku*, Bielsko-Biała 2014, s. 30).

⁹ *Verfassung des Lutherischen Weltbundes (Mit der Änderungen der Siebten Vollversammlung, 1984)*, art. III, w: „*Ich habe das Schreien meines Volkes gehört*”. *Offizieller Bericht der Achten Vollversammlung des Lutherischen Weltbundes. Curitiba, Brasilien 29. Januar-8. Februar 1990*, red. N. A. Hjelm, „LWB-Report” t. 28/29: 1990, s. 217.

¹⁰ *Christus befreit und eint. Thesen zum Thema der Dritten Vollversammlung des Lutherischen Weltbundes*, cz. II, s.: *Offizieller Bericht der Dritten Vollversammlung des Lutherischen Weltbundes, Minneapolis – Minnesota – USA 15.-25. August 1957*, München 1958, s. 97-106 (tłum. polskie: *Chrystus wyzwala i jednoczy. Tezy przyjęte przez Trzecie Zgromadzenie Ogólne Światowej Federacji Luterńskiej*, w: J. Sojka, *Wieczera Pańska...*, dz. cyt., s. 399-401).

¹¹ Zob. J. Sojka, *Wieczera Pańska...*, dz. cyt., s. 309-341.

¹² *Ich habe das Schreien meines Volkes gehört... Botschaft der Vollversammlung*, w: „*Ich habe das Schreien meines Volkes gehört*”. *Offizieller Bericht...*, dz. cyt., s. 129-132 (tłum. polskie: „*Słyszałem krzyk mojego ludu...*” *Posłanie VIII Zgromadzenia Ogólnego Światowej Federacji Luterńskiej w Kurytybie*, w: J. Sojka, *Wieczera Pańska...*, dz. cyt., s. 408-412).

¹³ *Resolution zum Namensweiterung des LWB, Zur Heiligung der Welt. Offizieller Bericht Zehnte Vollversammlung des LWB Winnipeg, Kanada, 21.-31. Juli*, Genf 2005, s. 74.

¹⁴ Zob. *Kościół i urząd kościelny w dokumentach i opracowaniach Światowej Federacji Luterńskiej*, red. M. Hintz, J. Sojka, Bielsko-Biała 2014, s. 44-116 (szczególnie: 44-55).

podstaw wspólnoty, jaką tworzą Kościoły członkowskie ŚFL. Zalecenia Rady ŚFL¹⁵, by zaangażować w ten proces Kościoły członkowskie, zaowocowały powołaniem w 2013 roku grupy roboczej złożonej z przedstawicieli wszystkich regionów Federacji¹⁶. Plonem prac tej grupy, które zakończyły się w 2016 r., oprócz dokumentu studyjnego „Samorozumienie luteranńskiej Wspólnoty Kościołów”, który zawarty został w niniejszym zbiorze, jest także wybór opracowań dotyczących życia we wspólnocie luteranńskiej¹⁷.

Dokument „Samorozumienie luteranńskiej Wspólnoty Kościołów”, otwiera przedmowa sekretarza generalnego ŚFL ks. Martina Junge, który podkreśla samorozumienie ŚFL jako żywej i zobowiązującej dla swoich członków wspólnoty. Jej podstawą są więzy wspólnoty ołtarza i ambony łączące Kościoły luteranńskie. Uczestnictwo w niej zakłada współdzielenie z innymi jej uczestnikami zasobów duchowych i materialnych po to, by być częścią Bożej misji w świecie. Sam dokument zbudowany jest wokół opisanego luteranńskiej wspólnoty Kościołów jako daru i zadania. Po krótkim wstępie rysującym tę perspektywę, każdy z aspektów rozwijany jest w kolejnej części. Część poświęcona pojmowaniu wspólnoty jako daru odwołuje się do historii rozwoju eklezjologicznego rozumienia ŚFL, a następnie ukazuje kluczową dla jej aktualnego samopostrzegania kategorię *communio* [wspólnoty]. Jej opis został zakorzeniony w nowotestamentowych opisach koinonii, szczególnie w listach apostoła Pawła i Dziejach Apostolskich. Przypomniane więc zostają źródła myślenia o ŚFL jako *communio*, które obecne były już we wcześniejszych programach studyjnych Federacji poświęconych samorozumieniu. To *communio* jest darem; wskazano, że powstaje ona dzięki zwiastowaniu i sakramentom, że wymaga solidarności zarówno w wymiarze duchowym, jak i materialnym, a jej życie jest życiem ze wspólnoty z Chrystusem. Rozdział ten kończy ukazanie charakterystyki wspólnoty kościelnej w kategoriach jedności i różnorodności, a więc z odwołaniem do kluczowych motywów wypracowanej na forum ŚFL refleksji nad jednością Kościoła, nie tylko w wymiarze wewnątrzluteranńskim, ale też ekumenicznym.

Obszerniejsza część druga dokumentu opisuje wspólnotę jako zadanie. Zaczyna od ukazania wzajemnych napięć między z jednej strony autonomią Kościołów członkowskich w ŚFL, a z drugiej ich wzajemną odpowiedzialnością za podtrzymywanie wspólnoty. Następnie omówione są podstawy

¹⁵ *Message of the Council of the LWF, 17 June 2013*, <https://www.lutheranworld.org/sites/default/files/Council%202013%20Message%20-%20Gift%20of%20Communion.pdf> (dostęp: 10.02.2016).

¹⁶ Obecnie ŚFL jest podzielona na 7 regionów geograficznych: Azja, Afryka, Północna Ameryka, Ameryka Łacińska i Karaiby, Europa Północna, Europa Środkowo-Zachodnia, Europa Środkowo-Wschodnia. Zob.: *Bylaws of the Lutheran World Federation (as adopted by the LWF Council, Chicago, USA, 1991, including amendments adopted by the LWF Ninth Assembly, Hong Kong, 1997, the incoming LWF Council, Winnipeg, Canada, 2003, by the LWF Council, Jerusalem-Bethlehem, 2005, by the LWF Council, Lund, Sweden, 2007, by the outgoing LWF Council, Stuttgart, 2010, by the LWF Eleventh Assembly, Stuttgart, 2010, by the incoming LWF Council, Stuttgart, 2010 and LWF Council 2012, Bogotá, Colombia)*, <https://www.lutheranworld.org/sites/default/files/Bylaws%20EN%20final.pdf> (dostęp: 1.02.2017), art. 10.1.

¹⁷ *Understanding the Gift of Communion. The Quest for a Shared Self-Understanding of the Lutheran Communion. A Reader (2014)*, https://www.lutheranworld.org/sites/default/files/DTPW-Self-Understanding_Communion-low.pdf (dostęp: 22.02.2017).

procesu podejmowania decyzji we wspólnocie, a także reakcji na sytuację pojawiających się nieporozumień. Potem autorzy ukazują kilka teologicznych pryncypiów stanowiących punkt wyjścia dla podejmowania decyzji przez wszystkich członków wspólnoty, tak by doszła w nich do głosu ich odpowiedzialność za siebie nawzajem. Każde z nich omówione jest w dwóch częściach. Po pierwsze, zdefiniowane jest podzielane w ŚFL wspólne przekonanie na temat danego pryncypium. Zaś w drugim kroku ukazano te aspekty, które w związku z danym pryncypium wymagają dalszej dyskusji na forum ŚFL. Wśród przywoływanych pryncypiów funkcjonowania we wspólnocie znalazły się takie kluczowe elementy luterńskiej tożsamości teologicznej, jak Ewangelia o usprawiedliwieniu jedynie z łaski przez wiarę, miejsce Słowa i sakramentów jako wydarzeń – fundamentów *communio*, krytyczna rola przesłania o krzyżu, rola Bożego Słowa, które stwarza i umacnia jedność, a zarazem różnorodność, a także przekonanie, że uwalniająca moc Ewangelii w kontekście zbawienia niesie za sobą zobowiązanie do wzajemnego szacunku i okazywania sobie cierpliwości, tak bowiem we wspólnocie może być wprowadzona w życie wolność chrześcijańska realizująca się w służbie miłości wobec bliźniego. Całość dokumentu zamyka i podsumowuje lista kwestii, które wymagają dalszych rozważań, a także stanowią klucz do recepcji dokumentu na gruncie luterńskiej wspólnoty. Trzy zasadnicze elementy owej listy koncentrują się wokół tego, że wspólnota Kościołów jest wezwana do wzajemnej odpowiedzialności, jej wspólne dziedzictwo hermeneutyczne, nakazujące interpretować tekst biblijny z perspektywy jego sedna, a więc Ewangelii o zbawieniu w Jezusie Chrystusie¹⁸, a także jest zobowiązana, by wysłuchiwać racji wszystkich stron ewentualnych sporów.

2. „Na początku było Słowo” (J 1,1). Biblia w życiu luterńskiej wspólnoty

Biblia jako normatywny autorytet osądający wszelkie inne tradycje Kościoła, a także wysiłek związany z tłumaczeniem jej na języki lokalne oraz zaangażowanie w edukację nieodłącznie kojarzą się z dorobkiem luterńskiej Reformacji. Wyrazem tego jest zasada *sola Scriptura*¹⁹. Znaczenie Biblii jest nieodłączną cechą luterńskiej tożsamości. Znalazło to swoje odzwierciedlenie także w podstawach doktrynalnych Światowej Federacji Luterńskiej. W pierwszej wersji jej statutu przyjętego na Zgromadzeniu Ogólnym w Lund w 1947 roku stwierdzono: „Światowa Federacja Luterńska uznaje Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu jako jedyne źródło i nieomylną normę wszystkich kościelnych praktyk i doktryn[...]²⁰. Obecnie obowiązujący statut przyjęty na Zgromadzeniu Ogólnym w Stuttgarcie w 2010 r. stwierdza podobnie: „Światowa Federacja Luterńska wyznaje Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu jako jedyne źródło i normę swojej nauki, życia i służby²¹”.

¹⁸ Ten motyw rozwija szerzej dokument: „«Na początku było Słowo» (J 1,1). Biblia w życiu luterńskiej wspólnoty”.

¹⁹ Zob. *Od konfliktu do komunii...*, dz. cyt., nr 52n.62-68; Ł. Barański, J. Sojka, *Reformacja*, t. 1, Bielsko-Biała 2016, s. 204-221.

²⁰ *Amended Constitution*, art. II, dz. cyt., s. 100.

²¹ *Constitution of the Lutheran World Federation...*, dz. cyt., art. II, tłum. polskie: *Statut Światowej Federacji Luterńskiej...*, dz. cyt., s. 427).

Ten kluczowy wyznacznik luterńskiej tożsamości stał się także przedmiotem refleksji u progu jubileuszu 500 lat Reformacji. Jednym z najważniejszych i największym przedsięwzięciem studyjnym ŚFL był projekt poświęcony luterńskiej hermeneutyce prowadzony w latach 2011-2016. Złożyły się na niego cztery konferencje, które zgromadziły nie tylko niewielką grupę roboczą odpowiedzialną za przygotowanie dokumentu studyjnego, ale także ponad sześćdziesięciosobowe grono teologów z różnych Kościołów luterńskich oraz przedstawiciele partnerów ekumenicznych. Punktem wyjścia każdej z konferencji była konkretna księga, bądź księgi biblijne, w jakiś sposób istotne także dla XVI-wiecznego ruchu odnowy Kościoła związanego z Wittenbergą. Pierwsza z konferencji, która odbyła się w Nairobi w Kenii (2011), skupiała się na najwyżej przez Marcina Lutra cenionej czwartej Ewangelii²². Następnie w Eisenach w Niemczech (2013), w cieniu zamku Wartburg, w którym M. Luter tłumaczył Nowy Testament, zajmowano się Księgą Psalmów, a więc tą z ksiąg biblijnych, od której Marcin Luter rozpoczynał w latach 1513-15 swoją pracę jako profesor teologii i wykładowca Pisma Świętego wittenberskiego uniwersytetu, a także tą księgą, do której najczęściej wracał w swojej pracy egzegety i interpretatora Pisma²³. Kolejna z konferencji, w Chicago w USA (2014), koncentrowała się na tekście będącym wyzwaniem z punktu widzenia reformacyjnej teologii. Chodzi o Ewangelię Mateusza, która w swej treści skupia się w dużej mierze nie na Bożej obietnicy względem człowieka (Ewangelii), a raczej na Bożym roszczeniu wobec człowieka (Zakonie)²⁴. Ostatnia z konferencji – w Aarhus w Danii (2015) – zajmowała się zaś listami Pawła, a więc tymi księgami Pisma Świętego, które doprowadziły Marcina Lutra do jego reformacyjnego odkrycia²⁵. Intencją tego procesu studyjnego było nie tylko zgłębienie wyzwań dotyczących interpretacji poszczególnych analizowanych ksiąg biblijnych we współczesnym kontekście, ale przede wszystkim refleksja natury ogólniejszej skupiona na pytaniu, jak współcześnie luteranie interpretują Pismo Święte.

Obok materiałów pokonferencyjnych do istotnych owoców procesu studyjnego należy dokument studyjny „«Na początku było Słowo» (J 1,1). Biblia w życiu luterńskiej wspólnoty”, przygotowany przez grupę roboczą teologów reprezentujących poszczególne regiony ŚFL, którzy brali także udział we wszystkich wskazanych wyżej konferencjach. Dokument, który otwiera przedmowa sekretarza generalnego ŚFL ks. Martina Junge, podzielony został na 5 części. Pierwsza z nich ma

²² Materiały konferencyjne opublikowano w: „*You have the Words of Eternal Life*”. *Transformative Readings of the Gospel from a Lutheran Perspective*, „LWF-Documentation” t. 57: 2012, https://www.lutheranworld.org/sites/default/files/LWF-Doc-57-Words_of_Eternal_Life-EN_0.pdf (dostęp: 22.02.2017).

²³ Materiały konferencyjne opublikowano w: *Singing the Songs of the Foreign Lands. Psalms in Contemporary Lutheran Interpretation*, „LWF-Documentation” t. 59: 2014, wersja elektroniczna (także w języku niemieckim) dostępna jest na: <https://www.lutheranworld.org/content/resource-singing-songs-foreign-lands-psalms-contemporary-lutheran-interpretation> (dostęp: 22.02.2017).

²⁴ Materiały konferencyjne opublikowano w: *To All the Nations: Lutheran Hermeneutics and the Gospel of Matthew*, „LWF Studies” r. 2015, t. 2, https://www.lutheranworld.org/sites/default/files/dtpw-studies-201502-to_all_nations-full.pdf (dostęp: 22.02.2017).

²⁵ Materiały konferencyjne opublikowano w: *Pauline Hermeneutics. Exploring the “Power of the Gospel”*, red. E.-M. Becker, K. Mtata, „LWF Studies” r. 2016, t. 3, https://www.lutheranworld.org/sites/default/files/dtpw-studies-201602-pauline_hermeneutics_low.pdf (dostęp: 27.02.2017).

charakter wprowadzający, ukazuje znaczenie koncentracji na Biblii dla tradycji luterańskiej, zarówno w odniesieniu do tradycji reformacyjnej, jak i współczesnej dyskusji, jaka toczy się w ŚFL od jej powstania. W części tej dokonano także charakterystyki przebiegu procesu studyjnego. Część druga podsumowuje reformacyjny sposób interpretacji Pisma Świętego, wskazując na luterskie pojmowanie wykładu Pisma, relacje między normatywnością Pisma wyrażoną w zasadzie sola Scriptura a tradycją Kościoła, a także paradoksalność wyzwania rozumienia tekstu Pisma Świętego, które z jednej strony musi być postrzegane jako Boży dar, którego człowiek nie jest w stanie sam z siebie otrzymać, musi je otrzymać od samego Boga, z drugiej zaś wymaga ono, czego świadoma była Reformacja, kładąc akcent na edukację, kompetencji interpretacyjnych. Część trzecia dokumentu stanowi próbę diagnozy różnorodnych współczesnych wyzwań związanych z interpretacją Pisma Świętego. Wśród nich znalazły się takie kwestie, jak: odniesienie się do kontekstu interpretatora, proces przekładu z języków oryginalnych na lokalne, napięcia związane z jego lekturą z zastosowaniem metod historyczno-krytycznych, a także z tym, jak Biblia jest postrzegana, bądź to jako tekst podyktowany przez Boga, bądź też jako świadectwo o Jego działaniu będące produktem ludzkiej kultury, rola wyznań wiary w interpretacji Pisma, rola Kościoła w procesie interpretacji, zdefiniowanie relacji między tym co szczegółowe (kontekstualne) a uniwersalne w wykładzie Pisma, a także próba opisu procesu interpretacji w kategoriach hermeneutycznej spirali, w której punkt odniesienia stanowi zarówno samo Pismo, jak również sytuacja czytającego. Część czwarta stara się dokonać syntezy ustaleń części drugiej i trzeciej, koncentrując się na czterech zasadniczych kwestiach uznanych za możliwości dla czytania i rozumienia Biblii dzisiaj. Wśród nich znalazła się po pierwsze rola Pisma Świętego jako wspólnej płaszczyzny dla wyrażania kluczowych elementów chrześcijaństwa: wiary, nadziei i miłości, która łączy chrześcijan nie tylko ponad granicami przestrzennymi, ale i czasowymi. Po drugie, bogactwo znaczeń tekstu biblijnego, które dochodzą do głosu choćby we wskazanych jako trzecia z możliwości – globalnych dialogach wewnątrzluterańskich i ekumenicznych na temat interpretacji Pisma. Część tę kończy wskazanie znaczenia wysiłku interpretacyjnego jako znaku firmowego luterańskiego chrześcijaństwa. Całość dokumentu zamyka część piąta, zawierająca praktyczne zalecenie odnoszące się do praktyki interpretacji Biblii w Kościołach luterańskich.

3. Kościół w przestrzeni publicznej

Trzecie z zagadnień, które stało się przedmiotem refleksji ŚFL, nie ma tak bogatej tradycji teoretycznej w pracy Federacji, ma jednak szerokie ugruntowanie w praktyce jej funkcjonowania. Wystarczy przypomnieć, że jednym z czynników, które sprzyjały zaangażowaniu Kościołów luterańskich w międzynarodową organizację, jaką jest ŚFL, była konieczność koordynacji pomocy charytatywnej niesionej przez różne Kościoły luterańskie ofiarom drugiej wojny światowej. Tak opisuje to jeden z teologów, który badał korzenie powstania ŚFL – Siegfried Grundmann: „Z braterskiej pomocy po pierwszej wojnie światowej powstał Światowy Konwent, ukojenie bez porównania cięższej potrzeby po drugiej wojnie światowej [...] stało się początkiem przebudowy Światowego Konwentu w Światową

Federację”²⁶. Wyrazem tego aspektu działania ŚFL są statutowe deklaracje, widzące wśród zadań ŚFL, jak ujęto to na I Zgromadzeniu Ogólnym w Lund w 1947 r.: „wsparcie pracy diakonijnej na rzecz potrzebujących na całym świecie pośród kościołów członkowskich”²⁷ oraz na XI Zgromadzeniu Ogólnym w Stuttgarcie w 2010 r.: „[ŚFL – dop. JS] wspiera działalność diakonijną, łagodzenie ludzkiej nędzy, promocję pokoju i praw człowieka, sprawiedliwości społecznej i gospodarczej, dbałość o zachowanie Bożego stworzenia i wzajemne dzielenie się zasobami”²⁸. Przede wszystkim jednak jest to zaangażowanie praktyczne realizowane przez Wydział Służby Światu [Department for World Service] ŚFL, który tak definiuje swoją misję: „Zakorzenieni w chrześcijańskich wartościach miłości, pojednania i sprawiedliwości, odpowiadamy na ludzkie potrzeby na całym świecie. Służymy wszystkim ludziom bez względu na ich przynależność etniczną, płeć, religię, rasę albo polityczne przekonania. Wyobrażamy sobie świat, w którym społeczeństwa żyją w pokoju i godności i są zjednoczone w różnorodności”²⁹.

Zbliżający się jubileusz 500 lat Reformacji stał się okazją, by poddać refleksji także ten obszar działalności ŚFL. Przed grupą roboczą powołaną w 2014 roku i złożoną z przedstawicieli wszystkich regionów ŚFL³⁰ postawiono następujące zadanie: „Niech wspólna refleksja i zaangażowanie luteranckich teologów z różnych regionów prowadzi do przygotowania dokumentu studyjnego wzmacniającego luteran z całego świata w zaangażowaniu w przestrzeni publicznej. Oczekuję na dokument studyjny, który dostarczy teologicznej orientacji na temat tego, jak jako luteranie jesteście obecni i aktywni w tym świecie, i który dostarczy motywacji do zaangażowania luteran w przestrzeni publicznej”³¹. Powołana grupa robocza podczas konsultacji w Bad Boll w Niemczech (2015) i Sigtunie w Szwecji (2016), a także biorąc udział w międzynarodowej konferencji *Global Perspectives on the Reformation. Interactions between Theology, Politics and Economics* [Globalne perspektywy na Reformację. Interakcje między teologią, polityką a ekonomią] zorganizowanej przez ŚFL w Windhoek w Namibii, w dniach 28.01.-1.11.2015 przygotowała dokument studyjny „Kościoł w przestrzeni publicznej”. Należy też zauważyć, że impulsem dla prac grupy roboczej były również wyniki dialogu międzyreligijnego prowadzonego przez ŚFL z muzułmańskimi partnerami na temat roli religii w przestrzeni publicznej³².

Podobnie jak poprzednie dwa omówione dokumenty także ten otwiera przedmowa sekretarza generalnego ŚFL ks. Martina Junge. Po nim następuje wprowadzenie, które ukazuje znaczenie

²⁶ S. Grundmann, *Der Lutherische Weltbund. Grundlagen, Herkunft, Aufbau*, Köln-Graz 1957, s. 362; zob. także: J. Sojka, *Wieczera Pańska...*, dz. cyt., s. 49-54.61-90 (szczególnie: 70-72).

²⁷ *Amended Constitution*, art. III, dz. cyt., s. 100.

²⁸ *Constitution of the Lutheran World Federation...*, dz. cyt., art. III (tłum. polskie: *Statut Światowej Federacji Luteranckiej...*, dz. cyt., s. 428).

²⁹ *About DWS*, <https://www.lutheranworld.org/content/about-dws> (dostęp: 22.02.2017).

³⁰ Zob. wyżej przypis 16.

³¹ *List sekretarza generalnego ŚFL Martina Junge do członków grupy roboczej, Genewa 19.11.2014*, w archiwum autora.

³² Zob.: *Religious Plurality and the Public Space. Joint Christian-Muslim Theological Reflections*, „LWF Studies” r. 2015, t. 1, https://www.lutheranworld.org/sites/default/files/DTPW-Studies-201501-Religious_Plurality_in_Public_Space.pdf (dostęp: 22.02.2017).

globalnego dyskursu na temat roli religii w przestrzeni publicznej w kontekście jego różnych wymiarów (stosunku religii i polityki, ekonomii, kultury, nauki, a także związków religii z przemocą). We wprowadzeniu odwołano się do Bożego zaangażowania w świecie jako podstawy dla aktywności Kościoła w sferze publicznej oraz dokonano prezentacji treści dokumentu.

Część druga podejmuje próbę zdefiniowania przestrzeni publicznej jako sprawiedliwego miejsca dla wszystkich. Z jednej strony ukazane są w niej warunki konieczne do tego, by przestrzeń publiczna takim miejscem się stała, z drugiej zaś wskazano na te elementy znane z różnych światowych uwarunkowań, które powodują, że postulat sprawiedliwości w sferze publicznej ciągle domaga się pełniejszej realizacji. Wskazano w niej także na płynne granice tego, co publiczne i prywatne oraz ukazano, że także sam Kościół jest przestrzenią publiczną.

Część trzecia sięga do teologicznych pryncypiów tradycji reformacyjnej, które kształtują jej odniesienie do aktywności w sferze publicznej. Punktem wyjścia jest tutaj Chrzest jako akt doświadczenia wolności wynikającej z usprawiedliwienia z łaski. W tej podróży, która rozpoczyna się i trwa zakorzeniona w Chrzcie, swoją wzmacniającą rolę ma także drugi z sakramentów – Wieczerza Pańska. Następnie omówione zostają dwa kluczowe dla tradycji luterkańskiej rozróżnienia, które mogą stać się pożyteczne dla diagnozy zaangażowania w sferze publicznej. Chodzi w pierwszym rzędzie o naukę o dwóch regimenciech – świeckim i duchownym³³, która była w historii luteranizmu także usprawiedliwieniem dla braku zaangażowania, gdy było to konieczne. Nie odbiera jej to jednak krytycznego potencjału do diagnozowania politycyzacji religii, czy też procesu odwrotnego – „religionizacji polityki”. Drugim z rozróżnień jest odczytywanie Pisma Świętego przez pryzmat podziału na Zakon (Boże roszczenie) i Ewangelię (Bożą obietnicę), a także rozróżnianie dwóch zasadniczych zastosowań tego pierwszego: teologicznego i politycznego³⁴.

Część czwarta podejmuje próbę scharakteryzowania zaangażowania Kościołów luterkańskich w sferze publicznej, odwołując się do Pawłowej triady wiary, nadziei i miłości (1 Kor 13,13). Z wiarą skojarzone zostały odwaga i jasność świadectwa, z nadzieją jego cierpliwość i wytrwałość, a z miłością solidarność i wzmocnienie przez nie niesione.

Część piąta przedstawia pięć przykładów zaangażowania publicznego zakorzenionych w dotychczasowej działalności ŚFL: pomoc uchodźcom, zwalczanie wykluczenia społecznego, sprawiedliwość płci, sprawiedliwość klimatyczną, dążenie do pokojowych relacji międzyreligijnych. Mają one za zadanie nie tylko skonkretyzować obszary luterkańskiego zaangażowania publicznego, ale również stają się punktem wyjścia do ukazania trzech wymiarów wzajemnie się warunkujących i stanowiących element bądź kontekst każdego zaangażowania publicznego Kościoła. Są to obszary praktycznego działania, a także kierujące nim idee oraz struktury, które tworzą ramy dla działań.

³³ Zob.: M. Hintz, *Chrześcijańskie sumienie. Rozważania o etyce ewangelickiej*, Katowice 2006, s. 93-98.

³⁴ Zob. Ł. Barański, J. Sojka, dz. cyt., s. 216-219.

Ze względu na fakt, że przed tym dokumentem postawiono zadanie nie tylko dostarczenia teologicznej refleksji, ale również bycia impulsem do zaangażowania, każdą z części od drugiej do piątej kończą pytania możliwe do wykorzystania podczas pracy z tym dokumentem na różnych poziomach w Kościołach. Dodatkowo ten praktyczny wymiar przejawia się także w tym, że na zakończenie, w części szóstej, podsumowano kluczowe ustalenia dokumentu, tworząc ABC... luterńskiego zaangażowania w sferze publicznej. Dokument uzupełnia także aneks, zawierający oświadczenie ŚFL przyjęte przez jej Radę na posiedzeniu w Wittenberdze (2016). Bazuje ono na przedstawionych wyżej ustaleniach dokumentu studyjnego, z jednej strony formułując wskazówki dla publicznego zaangażowania Kościołów członkowskich ŚFL, z drugiej zaś jasno deklarując, że powołanie do takiego zaangażowania przynależy w sposób nieodłączny do luterńskiej tożsamości.